

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA ETICKEJ A OBČIANSKEJ VÝCHOVY

**ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA ŽIAKOV V PREDMETE ETICKÁ
VÝCHOVA**

Multimediálny didaktický materiál pre učiteľov základnej školy

BANSKÁ BYSTRICA

2017

Táto publikácia bola vydaná s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. **APVV-14-0176 Didaktické prostriedky uľahčujúce implementáciu vybraných prierezových tém do vyučovania etickej výchovy na druhom stupni ZŠ.**

Názov: ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA ŽIAKOV V PREDMETE ETICKÁ VÝCHOVA

Podnázov: Multimediálny didaktický materiál pre učiteľov základnej školy

© **Autorka: Mgr. Barbora Baďurová, PhD.**

Vedúca projektu: Prof. PaedDr. Eva Poláková, PhD.

Recenzentky: PhDr. Andrea Klimková, PhD., PhDr. Monika Šabová, PhD.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Edícia: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2017

ISBN 978-80-557-1219-2

OBSAH

Úvod	4
1 Environmentálna výchova a možnosti jej začlenenia do vyučovania etickej výchovy	5
1.1 Miesto prierezovej témy v obsahu etickej výchovy	5
1.2 Stav vyučovania environmentálnej výchovy v etickej výchove.....	8
1.3 Výchovno-vzdelávacie ciele environmentálnej výchovy realizované v etickej výchove	10
1.4 Metodické odporúčania	13
2 Námety na aktivity pre začlenenie environmentálnej výchovy do vyučovania etickej výchovy.....	15
2.1 Námety pre 5. ročník	15
2.2 Námety pre 6. ročník	23
2.3 Námety pre 7. ročník	31
2.4 Námety pre 8. ročník	35
2.5 Námety pre 9. ročník	45

ÚVOD

Súčasný stav životného prostredia, nie len z lokálneho, ale aj z globálneho hľadiska, je znepokojujúci. Vedecké pozorovania dokazujú antropogénny vplyv na problém zmeny klímy, či vymieranie biologických druhov. Často sme, aj v našom okolí, svedkami neuspokojivého stavu ovzdušia, znečistenia prostredia odpadom, nevhodnej starostlivosti o zvieratá, znižovania lesov, či ničenia rozmanitých biotopov a devastačných zmien rôznych ekosystémov. Tento alarmujúci stav prírody a nášho vzťahu k nej je potrebné reflektovať aj na vyučovaní. Je dôležité žiakom sprostredkovať nie len poznatky prírodných vied týkajúce sa danej problematiky, ale nemenej dôležitou je aj hodnotová reflexia a vytváranie vhodného postoja k prírode a jej súčasťam.

Metodický materiál ponúka námety na implementáciu environmentálnej výchovy do vyučovania etickej výchovy na druhom stupni základných škôl. Materiál je parciálnym výstupom projektu APVV-14-0176 pod názvom „Didaktické prostriedky uľahčujúce implementáciu vybraných prierezových tém do vyučovania etickej výchovy na druhom stupni ZŠ“. Je určený predovšetkým učiteľom etickej výchovy. Jeho cieľom je uľahčenie a konkretizácia vybraných námetov týkajúcich sa prierezovej témy Environmentálna výchova na vyučovaní.

Autorka vyjadruje poďakovanie recenzentkám metodologickej príručky PhDr. A. Klimkovej, PhD. a PhDr. M. Šabovej, PhD. za cenné rady a odporúčania.

Autorka

1 ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA A MOŽNOSTI JEJ ZAČLENENIA DO VYUČOVANIA ETICKEJ VÝCHOVY

Nasledujúci text sa zaoberá začlenením prierezovej témy environmentálna výchova do vyučovacieho predmetu etická výchova na úrovni nižšieho stredného vzdelávania. Ponúka nielen prehľad teoretických východísk možného začlenenia, ale navrhuje aj konkrétnu možnú implementáciu do vyučovania prostredníctvom súboru námetov na aktivity využiteľné na vyučovaní. Prvá časť obsahuje modifikovaný text kapitoly *Environmentálna výchova ako prierezová téma v etickej výchove* od autorov Barbory Baďurovej a Jána Kaliského v metodической príručke *Prierezové témy v etickej výchove (2016)*. Niektoré myšlienky boli uvedené aj v publikácii *Environmentálna etika a výchova (Baďurová, 2015)*.

1.1 Miesto prierezovej témy v obsahu etickej výchovy

Napriek tomu, že etická výchova vychádza z koncepcie výchovy k prosociálnosti predovšetkým voči členom ľudskej spoločnosti, čo realizuje v desiatich základných tematických celkoch, vďaka ďalším šiestim aplikačným tematickým celkom sa táto oblasť rozširuje aj o problematiku vzťahu človeka a prírody v spojení s ochranou životného prostredia. Hlavný cieľ predmetu etická výchova hovorí o tom, že poslaním daného povinne voliteľného predmetu „je vychovávať osobnosť s vlastnou identitou a hodnotovou orientáciou, v ktorej úcta k človeku a k prírode, spolupráca, prosociálnosť a národné hodnoty zaujímajú významné miesto“. (Križová, Podmanický, 2011)

Z uvedeného je teda zrejmé, že etická výchova sa má zameriavať aj na úctu k prírode. Avšak, problematika ochrany prírody sa v nižšom strednom stupni vzdelávania explicitne nachádza len v piatom ročníku. Už v názve je pozornosť zameraná na „etické aspekty ochrany prírody“ (čo vo vyjadrení staršieho Štátneho vzdelávacieho programu bolo nazvané „ochrana prírody a životného prostredia“). V *Inovovanom štátnom vzdelávacom programe* (z roku 2015), ktorý sa postupne zavádza do všetkých úrovní vzdelávania, sú voči jeho poslednej verzii (z roku 2009) ciele a vzdelávacie štandardy vyjadrené stručnejšie. A tak sa vo všeobecných cieľoch nenachádzajú ciele, ktoré by konkrétnejšie vymedzovali tematický celok *Etické aspekty ochrany prírody*. Cieľ ochrany prírody, či úcty aj k mimol'udským formám života alebo zvnútornenie ďalších ekologických hodnôt nenachádzame. Problematika je navrhnutá nasledovne:

Etické aspekty ochrany prírody	
Výkonový štandard	Obsahový štandard
✓ zdôvodniť osobnú zodpovednosť každého človeka za životné prostredie,	ekosystém
✓ napísať úvahu o svojom vzťahu k prírode,	vnímanie prírody
✓ vytvoriť projekt ochrany prírody v miestnej lokalite,	ľudská činnosť a životné prostredie
✓ realizovať konkrétne žiacke ochrannárske aktivity.	zodpovednosť za prírodu

Obr. 1. Štandardy tematického celku ochrany prírody v predmete etická výchova (*Štátny vzdelávací program pre nižšie stredné vzdelávanie, 2015*)

Environmentálna výchova sa niekedy označuje aj ako ekologická výchova, ekovýchova, ekopedagogika. Environmentálnu výchovu charakterizujú B. Pupala a kol. (1997) ako systematické odovzdávanie vedomostí, ktoré má jasný cieľ, a to vytváranie návykov pre zodpovedný prístup k životnému prostrediu. Environmentálna výchova tak spája nielen vedomosti z ekológie, ekosozológie (náuky o ochrane prírody), či fyziotaktiky (teda náuky o rozumnom dlhodobom využívaní prírodného prostredia a prírodných zdrojov), ale aj zo spoločenských vied ako je etika, axiológia, psychológia, či sociológia. Aj z tejto charakteristiky je zrejmé, že environmentálna etika musí úzko spolupracovať s etickou výchovou, keďže by mala využívať nielen poznatky prírodných vied, ako je ekológia, ale aj z oblasti axiológie, ako náuky o hodnotách a etiky, ako filozofie morálky. Na Slovensku je environmentálna výchova realizovaná ako prierezová téma a na jej realizácii sa tak podieľa viacero učebných predmetov.

Prierezová téma environmentálna výchova je jednou z ôsmich prierezových tém, ktoré sa prelínajú aj cez vzdelávacie oblasti nižšieho stredného vzdelávania. Vo vzdelávacích oblastiach *Človek a príroda /spoločnosť /svet práce /zdravie a pohyb* sa kladie dôraz na poznávanie a chápanie prírodných a spoločenských zákonitostí a v takomto ohľade je do nich možné aj aplikovať environmentálnu výchovu. Environmentálnu výchovu je podobne tiež možné uplatniť aj v súvislosti s inou prierezovou témou *Ochrana života a zdravia*. Nasledujúci text však bude klásť dôraz predovšetkým na začlenenie environmentálnej výchovy do vzdelávacej oblasti *Človek a hodnoty*, ktorá akcentuje morálne vzťahy, morálne normy a hodnoty.

Environmentálna výchova „vedie žiakov ku komplexnému pochopeniu vzájomných vzťahov medzi organizmami a vzťahom človeka k životnému prostrediu“ (Kelcová 2009, s. 2) s tým, že akcent je položený na pochopenie nutnosti prechodu k udržateľnému rozvoju spoločnosti. Prínos tejto prierezovej témy je projektovaný v dvoch rovinách, v rovine vedomostí, zručností a schopností sa aktivity zameriavajú hlavne na pochopenie, analýzu a hodnotenie vzťahov človeka a jeho životného prostredia (v kontextoch ľudskej populácie, lokálnych a globálnych problémov, zodpovednosti spotrebiteľa a výrobcu). V druhej rovine, v oblasti postojov a hodnôt sú ciele orientované na vnímanie života ako najvyššej hodnoty, na posilnenie pocitu zodpovednosti vo vzťahu k živým organizmom a ich prostrediu v kontexte aktívnej tvorby a ochrane životného prostredia a s ohľadom na jeho estetickú hodnotu a zdravý životný štýl. Z uvedeného vyplýva, že environmentálna výchova je vnímaná ako vhodný prostriedok pre ovplyvnenie environmentálneho hodnotenia, cítenia a správania sa žiakov; zahŕňa oblasti pociťovania, poznania, teda racionálneho uchopenia, morálneho hodnotenia, ale aj konania, teda praktickej aktivity.

Podľa charakteristiky prierezovej témy environmentálna výchova, ktorá bola Štátnym pedagogickým ústavom schválená v roku 2009 zahŕňa päť tematických okruhov: ochrana prírody a krajiny (les, pole, vodné zdroje, more, tropický dažďový prales, ľudské sídlo, urbanizácia); zložky životného prostredia (voda, ovzdušie, pôda, zachovanie biodiverzity); prírodné zdroje, ich využívanie a ochrana (význam pre človeka, obnoviteľné a neobnoviteľné prírodné zdroje, racionálne využívanie vo vzťahu k udržateľnému rozvoju, alternatívne zdroje energie); ľudské aktivity a problémy životného prostredia (vplyv poľnohospodárstva, dopravy, priemyslu, hospodárstva s odpadmi, ochrana prírody a kultúrnych pamiatok, vplyv urbanizácie, dlhodobé politické programy a legislatívne koncepcie); vzťah človeka

k prostrediu (naša obec, životný štýl a konzumizmus, lokálne a globálne ekologické problémy, kvalita života a environmentálne zdravie). (Kelcová 2009, s. 4-5)

Prierezová téma environmentálna výchova podľa inovovaného *Štátneho vzdelávacieho programu* (2015) umožňuje žiakom získať vedomosti, zručnosti, postoje a návyky k ochrane a zlepšovaniu životného (prírodného) prostredia, ktoré chápe ako dôležité pre trvalo udržateľný život na Zemi. Táto prierezová téma by mala viesť žiakov/žiačky ku komplexnému pochopeniu vzájomných vzťahov človeka, organizmov a životného prostredia, kde sa akcentuje najmä prepojené ekologické, ekonomické a sociálne aj keď by sa zrejme hodilo zvýrazniť aj morálne. Cieľom tejto prierezovej témy je, aby žiaci a žiačky rešpektovali základné pravidlá pre správanie sa v prírode s ohľadom (či ohľaduplne) na ostatné organizmy a ich životné prostredie, dokázali rozpoznať a vyhodnotiť zmeny v prírode a vo svojom okolí, mali by spoznať možnosti smerujúce k ochrane a zlepšeniu životného prostredia, rovnako by sa mali aj aktívne podieľať sa na aktivitách (školy) smerujúcich k ochrane a zlepšovaniu životného prostredia širšieho okolia (školy, obce...), mali by získavať informácie o zásahoch človeka do životného prostredia a dokázať vyhodnotiť ich dôsledky v lokálnych a globálnych súvislostiach, mali by dokázať rozlišovať technológie a výrobky šetrné k životnému prostrediu, rovnako by sa mali dokázať aj oni šetrne správať k prírodným zdrojom a aktívne sa podieľať na eliminácii znečistenia životného prostredia. (ŠVP, 2015)

Etická výchova má pre rozvoj aktívnej ochrany prírody a úcty k životu veľký potenciál, keďže medzi jej kľúčové ciele patrí rozvoj prosociálneho konania. Toto je možné v intenciách neantropocentrických koncepcií rozvíjať aj vo vzťahu k mimoludským prírodným bytostiam. Napríklad vo forme rôzneho druhu pomoci aj zvieratám. Druhým kľúčovým cieľom etickej výchovy je rozvoj empatie, čo sa najlepšie darí pri bezprostrednom (nie sprostredkovanom) zážitku a to reflektuje aj súčasný výchovno-vzdelávací proces. Preto je vhodné, aby ekologická či environmentálna výchova bola realizovaná najmä prostredníctvom zážitkových foriem výučby.

Súvislosť environmentálnej problematiky vidíme so všetkými témami etickej výchovy; s témou **otvorená komunikácia a asertivita** (5. ročník), keďže vhodné komunikačné zručnosti a najmä asertívna komunikácia (podobne téma **asertívne správanie**, 6. roč.) je vhodná aj pri vedení diskusií ohľadom environmentálnych problémov a konfliktov, kedy je potrebné hľadať konsenzus rôznych záujmových skupín (napríklad pri diskusií ohľadom pestovania geneticky modifikovaných plodín); s témou **byť sám sebou a vedieť obhájiť svoje práva a názory** (7. roč.), ktorá je rozvinutím tém uvedených vyššie a prispieva k rozvoju schopnosti argumentovať a viesť diskusiu o environmentálnych problémoch¹. Podobne na to nadväzuje téma **prehlbovanie komunikačných spôsobilostí** v 9. ročníku. Téma **dôstojnosť ľudskej osoby** (resp. **poznanie a pozitívne hodnotenie seba a druhých**, 5. roč.) je taktiež prepojená s environmentálnou problematikou. Napríklad je možné upozorniť na to, že problém environmentálnej nespravodlivosti súvisí s popieraním ľudskej dôstojnosti. Rovnako napríklad pomoc pri riešení environmentálnej nespravodlivosti môže byť formou prosociálneho správania, teda súvisí s témou **prosociálne správanie** (6. roč.) a témou **prosociálnosť ako zložka vlastnej identity** (7. roč.).

---

¹V tejto súvislosti je možné spomenúť publikáciu zameranú na riešenie prípadových štúdií od A. Klimkovej – *Prípadovosť – komunikácia - ekologická etika* (2015), ktorá poskytuje dôsledné teoretické uchopenie problematiky. Uvedená publikácia môže byť inšpiratívnym čítaním aj pre učiteľov a učiteľky etickej výchovy.

Podobne súvisí aj s témou **vzťah k chorým, starým, zdravotne a sociálne znevýhodneným ľuďom** (7. roč.), keďže environmentálna nespravodlivosť ide často ruka v ruke s inými formami nespravodlivosti, súvisí tiež napríklad so sociálnou exklúziou.

Riešenie environmentálnych problémov súvisí aj s témou **tvorivosť a iniciatíva** (resp. **tvorivosť v medziludských vzťahoch**, 5. roč.), keďže riešenia (akýchkoľvek, nie len) environmentálnych projektov si vyžaduje primeranú tvorivosť, inovatívnosť a iniciatívu. **Empatia (resp. kognitívna a emocionálna empatia**, 6. roč.), ako jedna z najvýznamnejších tém etickej výchovy je rovnako uplatniteľná nie len vo vzťahu k iným ľuďom, ale napríklad aj k zvieratám. Tu sa následne uplatní aj téma **identifikácia a vyjadrovanie citov** (5. roč.), ktorú možno tiež orientovať na vzťah k prírode a vyjadrovanie citového vzťahu k nej.

Téma **reálne a zobrazené vzory** (resp. **pozitívne vzory v každodennom živote, pozitívne vzory správania v histórii a literatúre**, 5. ročník) môžem pracovať aj s environmentálnymi aktivistami, či etikmi, spomenúť možno napríklad aj osobnosť A. Schweitzera, E. Koháka, T. Vandrovcovú či mnohých ďalších. Téma **etika a ekonomické hodnoty** (8. roč.) súvisí s problematikou konzumu a populačného rastu, ktoré vedú k devastácii životného prostredia. Téma **etika a náboženstvá** (resp. **zdroje etického poznania ľudstva**, 8. roč.) môže poukázať na prístupy k prírode v rôznych svetových náboženstvách. V tejto súvislosti je možné uviesť, že napríklad L. White viní za ekologickú krízu kresťanstvo, napriek tomu, že aj František z Assisi ako ochranca zvierat alebo A. Schweitzer ako predstaviteľ environmentálnej koncepcie etiky úcty k životu boli kresťania. Podobne je možné poukázať na to, že niektorí prívrženci hlbokkej ekológie sa utiekajú k mystike a východným náboženstvám a hľadajú tak spojenie s prírodou.

S environmentálnou problematikou súvisí tiež téma **rodina, v ktorej žijem** (resp. **eticke aspekty vzťahu vo vlastnej rodine**, 7. roč.), keďže napríklad domáce zvieratá sú často považované za súčasť rodiny. Podobne téma **výchova k manželstvu a rodičovstvu** (resp. **eticke aspekty integrovania sexuálnej zrelosti do kontextu osobnosti**, 7. roč.) nadväzuje na problematiku populačného rastu, ktorý je jedným z ekologických problémov súčasnosti a vytvára priestor pre diskusiu ohľadom zodpovedného rodičovstva. Téma **masmediálne vplyvy** v 9. ročníku je uplatniteľná v súvislosti s rozvojom kritického diváka vo vzťahu k správam o environmentálnych problémoch, katastrofách v rôznych častiach sveta a priestor pre kultivovanú výmenu názorov o vyváženosti a dôveryhodnosti týchto informácií.

1.2 Stav vyučovania environmentálnej výchovy v etickej výchove

Súčasná podoba environmentálnej výchovy na Slovensku sa nevyhla kritickej analýze. Napríklad S. Milová, R. Medal, J. Klocovková (2012) sa domnievajú, že moderná environmentálna výchova a vzdelávanie v praxi by mali byť predovšetkým interdisciplinárne a široko koncipované, rovnako tiež zamerané na súvislosti, presahy, vzťahy, zároveň reflektovať vývoj sveta a ľudskej spoločnosti ako aj obsahovať témy hodnotového správania, tiež témy filozofické a duchovné, občianske a spoločenské, etické a morálne, sociálne. Domnievajú sa, podobne ako uvádzame aj my, že environmentálna výchova a vzdelávanie by mali byť chápané predovšetkým ako výchova s etickým a sociálnym rozmerom.

Pri analýze pozitív súčasnej environmentálnej výchovy na Slovensku ako prierezovej témy je možné spomenúť nasledovné: existuje sloboda výberu pre učiteľov a školy, pre školské vzdelávacie programy, možnosť plurality modelov výučby, poskytuje možnosť spájať formálne vzdelávanie environmentálnu výchovu a vzdelávanie s neformálnym a využívať ponuku environmentálnych programov mimovládnych organizácií vo formálnom vzdelávaní, orientuje sa na celú populáciu detí (veľký edukačný potenciál), vedie k jednoduchšej organizácii výučby pre školy, úspore finančných prostriedkov.

Na druhej strane negatívami súčasnej slovenskej environmentálnej výchovy sú napríklad (ako asi vo väčšine predmetov na slovenských školách) formalizmus, povrchnosť, tiež to, že realizácia kvalitnej environmentálnej výchovy je náročná na čas a prípravu, dôsledkom toho je, že deti často dostávajú len oddelené informácie, unikajú im súvislosti a sú pasívne, problémom je tiež súperenie environmentálnej výchovy s ďalšími prierezovými témami, podobne to, že kvalita environmentálnej výchovy závisí aj od prístupu, motivácie či manažérskych schopností vyučujúceho, problémom tak je aj nedostatok kvalifikovaných pedagógov, prípadne morálnych autorít. (Milová, Medal, Klocovková, 2012) Podobne je tiež problematické, že vzdelávanie² vyučujúcich environmentálnej výchovy má svoje nedostatky v tom, že je často nesystematické, lektori a obsahová náplň vzdelávacích kurzov nie je vždy vhodná, nie je celoštátne koordinované a akreditované, neexistuje rovnomerne zastúpená ponuka vzdelávania vo všetkých regiónoch. Vzdelávanie v tejto oblasti je tak mnohokrát ponechané iba na záujem samotných pedagógov a pedagógovia tak nie sú dostatočne motivovaní k tomu aby si dopĺňali vzdelanie v tejto oblasti. (Milová, Medal, Klocovková, 2012)

S. Milová, R. Medal, J. Klocovková (2012) na základe svojho výskumu tvrdia, že na Slovensku je potrebné rozpracovať stratégiu a ciele ekomanažmentu škôl, teda ciele pre trvalú udržateľnosť školských zariadení. To by viedlo k motivácii škôl, aby využívali moderné formy environmentálnej výchovy. Rovnako by to školy motivovalo k vytváraniu spolupráce ako medzi školami navzájom, tak aj medzi žiakmi, pedagógmi a rôznymi environmentálne zameranými mimovládnymi organizáciami a aktivistami. Práve mimovládne organizácie plnia pri environmentálnej výchove a vzdelávaní významnú úlohu, preto je dôležité podporovať ich činnosť. Uvedené autorky sa domnievajú, že je potrebné viac sa zaoberať environmentálnou problematikou aj na úrovni celej spoločnosti a otvoriť celospoločenskú diskusiu na túto tému. Je preto dôležité organizovať pravidelné konferencie, prípadne fóra, kde bude vedená diskusia o smerovaní, cieľoch a praktických skúsenostiach z oblasti environmentálnej výchovy medzi domácimi a zahraničnými odborníkmi, pedagógmi, aktivistami a predstaviteľmi relevantných organizácií. Je dôležité vychovávať a vzdelávať deti a mládež ku konaniu v zmysle trvalej udržateľnosti, podporovať ich aktívnu participáciu v rôznych environmentálnych projektoch. Nemenej dôležité je reflektovať efektivitu environmentálnej výchovy a vzdelávania na Slovensku pomocou reprezentatívnych výskumov.

---

² Kurzy zamerané na environmentálnu výchovu sú zabezpečované napríklad niektorými mimovládnymi organizáciami (Špirála, Živica, CEA, Sosna, Daphne, OZ Tatry...), ale takúto aktivitu realizuje napríklad aj Slovenská agentúra ŽP, FEE TU Zvolen, FPV UKF Nitra a iné. Podobné vzdelávanie ponúkajú aj Metodicko-pedagogické centrá. Medzi jeden z úspešnejších nástrojov environmentálnej výchovy možno zaradiť medzinárodný program Zelená škola (S. Milová, R. Medal, J. Klocovková, 2012).

1.3 Výchovno-vzdelávacie ciele environmentálnej výchovy realizované v etickej výchove

Učivo environmentálnej výchovy a výkonový štandard vyučovacieho predmetu etická výchova prehľadne spracoval J. Kaliský (Baďurová – Kaliský, 2016):

Tematický okruh environmentálnej výchovy: **Ochrana prírody a krajiny**

Výkonový štandard z učiva etickej výchovy:

<p>Výkonový štandard</p> <p>Žiaci a žiačky:</p> <p>chápu a rešpektujú život (aj mimoludský) ako najvyššiu hodnotu,</p> <p>rozvinú a posilnia svoju úctu k životu,</p> <p>rozvíjajú pocit zodpovednosti za svoje konanie,</p> <p>pochopia význam druhovo a vekovo rozmanitého prirodzeného lesa a vedia popísať a vysvetliť jeho odlišný charakter voči kultúrnemu lesu,</p> <p>poznajú základné tézy, normy a hodnoty vybraných ekoetických neantropocentrických koncepcií (pathocentrizmus, biocentrizmus, ekocentrizmus), tieto vedia odlíšiť od antropocentricky orientovanej etiky.</p>	<p>Obsahový štandard</p> <p>Ochrana prírody a krajiny:</p> <p>les</p> <p>pole</p> <p>vodné zdroje</p> <p>more</p> <p>tropický a dažďový prales</p> <p>ľudské sídlo</p> <p>urbanizácia</p>
---	--

Tematický okruh environmentálnej výchovy: **Zložky životného prostredia**

Výkonový štandard z učiva etickej výchovy:

<p>Výkonový štandard</p> <p>Žiaci a žiačky:</p> <p>zdôvodnia dôležitosť druhovej rozmanitosti života,</p> <p>pochopia význam pomoci ako štrukturálneho prvku prosociálneho správania aj voči mimoludským organizmom,</p> <p>si uvedomujú, že na mnohých miestach zeme žijú ľudia bez prístupu k pitnej vode a v zdevastovanom životnom prostredí,</p> <p>oceňujú a vážia si čistý vzduch, čistú vodu, čistú pôdu,</p> <p>si uvedomujú zodpovednosť za svoje konanie voči životnému prostrediu voči budúcim generáciám,</p> <p>sa angažujú pri recyklácii odpadu a snahe o jeho minimalizáciu,</p> <p>sú schopní kriticky myslieť a kultivovanie diskutovať a akceptovať názory iných.</p>	<p>Obsahový štandard</p> <p>Zložky životného prostredia:</p> <p>voda</p> <p>ovzdušie</p> <p>pôda</p> <p>zachovanie biodiverzity</p>
--	--

Tematický okruh environmentálnej výchovy: **Prírodné zdroje, ich využívanie, ochrana**
 Výkonový štandard z učiva etickej výchovy:

<p>Výkonový štandard Žiaci a žiačky: vnímajú krásu prírody a sú schopní esteticky hodnotiť životné prostredie, naučia sa participovať na živote prírody, si uvedomujú možné utrpenie zvierat pri nevhodnom zásahu človeka do ekosystémov, si uvedomujú význam dobrovoľnej skromnosti ako morálnej kvality a vedome sa snažia minimalizovať svoju ekologickú stopu a energetickú náročnosť, v tomto kontexte vedia navrhnúť opatrenia k tomu vedúce, si uvedomujú význam ľudskej zodpovednosti za svoje konanie voči prírode.</p>	<p>Obsahový štandard Prírodné zdroje, ich využívanie, ochrana: význam prírodných zdrojov pre človeka, obnoviteľné a neobnoviteľné prírodné zdroje, racionálne využívanie vo vzťahu k udržateľnému rozvoju, alternatívne zdroje energie</p>
--	--

Tematický okruh environmentálnej výchovy: **Ľudské aktivity a problémy životného prostredia**

Výkonový štandard z učiva etickej výchovy:

<p>Výkonový štandard Žiaci a žiačky: rozvinú schopnosť empatie pri vnímaní citiacich mimoludských bytostí, sú schopní sa asertívne zasadiť za ochranu životného a prírodného prostredia, poznajú základné etické problémy súvisiace s ekonomickými hodnotami vo vzťahu k životnému prostrediu, sa angažujú v ochrane prírody na lokálnej úrovni, poznajú pozitívne vzory správania v histórii a súčasnosti v kontexte ochrany prírody a životného prostredia, pristupujú tvorivo k predchádzaniu alebo riešeniu už vzniknutých ekologických škôd.</p>	<p>Obsahový štandard Ľudské aktivity a problémy životného prostredia: vplyv poľnohospodárstva, dopravy, priemyslu, hospodárstva s odpadmi, ochrana prírody a kultúrnych pamiatok, vplyv urbanizácie, dlhodobé politické programy a legislatívne koncepcie</p>
--	---

Tematický okruh environmentálnej výchovy: **Vzťah človeka k prostrediu**

Výkonový štandard z učiva etickej výchovy:

<p>Výkonový štandard Žiaci a žiačky: poznajú základné pravidlá pre zdravý životný štýl a v kontexte prírodného prostredia oceňujú čistý vzduch, čistú vodu, čistú pôdu a nezávadné potraviny ekologického poľnohospodárstva, rozumejú cieľom a stratégiám reklamného priemyslu, ktoré môžu viesť k manipulácii ľudskeho rozhodovania a neprimeranému množeniu potrieb,</p>	<p>Obsahový štandard Vzťah človeka k prostrediu: naša obec, životný štýl a konzumizmus, lokálne a globálne ekologické problémy, kvalita života a environmentálne zdravie</p>
---	--

poznajú rozdiely medzi poznávaním a vnímaním prírody prostredníctvom obrazovkových médií a osobným fyzickým bezprostredným kontaktom, zdôvodnia dôležitosť nezávislosti človeka od vecí a nakupovania .	
---	--

Vyjadriac pojmy revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme zhrnúť povedať, že uplatnením prierezovej témy environmentálna výchova v etickej výchove u žiakov a žiačok rozvíjame:

- **znalosti** – žiak/žiačka vie vymenovať ekologické problémy súčasnosti, pozná možnosti smerujúce k ochrane a zlepšeniu životného prostredia, má informácie o zásahoch človeka do životného prostredia, pozná osobnosti environmentálnej etiky a základné piliere ich prístupov;
- **pochopenie** – žiak/žiačka chápe súvislosť medzi ľudskou činnosťou, hodnotami a dopadom na prírodu, ekosystémy, pozná a vie vyhodnotiť zmeny v prírode a vo svojom okolí;
- **schopnosť aplikácie** – žiak/žiačka dokáže aplikovať prístupy environmentálnej etiky na konkrétne príklady z praxe, podieľa sa na aktivitách (školy) smerujúcich k ochrane a zlepšovaniu životného prostredia širšieho okolia (školy, obce...);
- **schopnosť analýzy** – žiak/žiačka dokáže analyzovať ekologické problémy – globálne a lokálne z etického hľadiska, dokáže rozlíšiť technológie a výrobky šetrné k životnému prostrediu;
- **schopnosť syntézy** – žiak/žiačka dokáže vytvoriť klasifikáciu príčin ekologických problémov a možných riešení aj z hľadiska environmentálnej etiky;
- **schopnosť hodnotenia** – žiak/žiačka dokáže argumentovať a zaujať stanovisko k ekologickým problémom, ku konaniu aktérov, ktorí prispievajú napr. k znečisteniu životného prostredia, uvedomuje si, aké hodnoty sú v konflikte pri riešení morálnych dilem;
- **tvorivosť** – žiak/žiačka dokáže vytvoriť projekt riešenia lokálneho ekologického problému a aktívne sa tak podieľa na eliminácii znečistenia životného prostredia a pod.

Pre dosahovanie výchovno-vzdelávacích cieľov je tiež možné využiť Kolbov model skúsenostného učenia, ktorý sa realizuje v štyroch krokoch: skúsenosť – reflexia – teoretická konceptualizácia – experimentovanie.

1. **Skúsenosť** – konkrétny plánovaný alebo náhodný zážitok (učiaci sa prežíva nejakú činnosť): výlet do prírody, exkurzia do útulku zvierat, spoločnosti zaoberajúcej sa recykláciou odpadov, výlet do okolia, kde sa nachádza skládka, chránené krajinné územie apod.
2. **Reflexia** – spätný pohľad na skúsenosť, úvahy o tom čo sa stalo, aktívne premýšľanie o zážitku, jeho význame (účastník pozoruje, opisuje): opis toho, čo sme videli, na čo sú dobré napr. útulky, ako fungujú; diskusia o súvisiacich ekologických problémoch, reflexia z hľadiska etiky, Prečo je daný ekologický problém problémom aj z hľadiska etiky?; otázka environmentálnych hodnôt, reflexia z hľadiska zodpovednosti, Kto je za daný stav zodpovedný?

3. **Teoretická konceptualizácia** – identifikácia princípov, systematizácia poznatkov do systému a kontextu, zovšeobecnenie, hľadanie príčin, vznik rôznych teórií a myšlienok – hľadanie príčin napríklad toho, prečo je veľa zvierat v útulkoch, ako by bolo možné dané problémy riešiť, ako sa vyvíja vzťah k domácim „miláčikom“...
4. **Experimentovanie** – overovanie nadobudnutých poznatkov a nových zručností v nových situáciách, aktívne experimentovanie (učiaci sa koná, prežíva ďalšie situácie, odpovedá na otázku „Čo ďalej?“) – vytvorenie projektu na zlepšenie stavu vo svojom okolí a premietnutie ho do praxe – lokálna kampaň na triedenie odpadu, vytváranie „zo starého nové“, kampaň na podporu zodpovedného prístupu k zvieratám a pod.

1.4 Metodické odporúčania

Domnievame sa, že napriek tomu, že sa vyučovací predmet etická výchova morálnemu rozmeru ochrany prírody venuje len v jednej tematickej oblasti, je možné začleniť environmentálnu problematiku do všetkých jeho tém. Pri rozvíjaní environmentálnych hodnôt je však dôležité vnímať aj negatíva tzv. silného antropocentrizmu, podľa ktorého hodnotné je len to, čo prospieva (hoci až v konečnom dôsledku) človeku.³ V metodikách je možné pozorovať zbytočne veľký priestor venovaný aktivitám pre kontempláciu krásy prírody, nakoľko krása je kľúčová estetická kategória a nie morálna, pokiaľ nezastávame Platónov názor, že čo je dobré (či správne), musí byť aj krásne. V opačnom prípade to môže žiakovi viesť k tomu, že príroda a jej súčasť sú hodné záujmu a ochrany len keď sú krásne. Mnoho ľudí pociťuje odpor k zvieratám ako sú napríklad netopiere a považuje ich za nevzhľadné, napriek tomu, že sú hodné našej ochrany. Aj v tejto súvislosti je v etickej výchove vhodné dôraz položiť na morálnu argumentáciu v otázkach venujúcich sa vzťahu antropocentrických a neantropocentrických koncepcií a z toho vyplývajúceho vzťahu hodnotových postojov voči mimoludským prírodným entitám.

Ako sme uviedli vyššie, je zrejmé, že prierezová téma environmentálna výchova úzko súvisí s etickou výchovou, keďže v samotnej etickej výchove (ako v inovovanom tak i pôvodnom ŠVP) sa nachádza téma zameraná na **eticke aspekty ochrany prírody**. Etická výchova však pravdepodobne redukuje problematiku environmentálnej výchovy a environmentálnej etiky len na takzvaný antropocentrický prístup (na úkor neantropocentrických etických prístupov), keďže chápe človeka ako najvyššiu hodnotu. V inovovanom *Štátnom vzdelávacom programe* sa doslova uvádza, že cieľom je, aby žiaci nadobudli spôsobilosti na rešpektovanie „najvyššej hodnoty, ktorou je život človeka a všetko, čo vedie k jeho rozvoju.“ (ŠVP, 2015, s. 3) K tomu tiež smerujú témy ako **zdravý životný štýl** (9. roč.) a téma **život, telesné a duševné zdravie** (8. roč.), ktoré sa orientujú prevažne na hodnotu života človeka. Je však dôležité upozorniť na to, že v environmentálnej výchove, ktorá by mala vychádzať aj z environmentálnej etiky, existujú aj iné, tzv. neantropocentrické prístupy, ktoré nevnímajú ako najvyššiu hodnotu len život človeka, ale aj iných prírodných entít, ktorých hodnota nie je odvodzovaná len od ľudských potrieb. Kvôli rozvoju kritického

---

³ Viac v Kaliský 2015. Objektom analýzy boli autoritatívne texty etickej výchovy, metodiky a učebnice od autorov L. Lencz, O. Križová, E. Ivanová, E. Kopinová, ktoré dodnes sú pre výučbu etickej výchovy, oprávnené, dôležité.

myslenia by bolo by vhodné poukázať práve aj na takéto alternatívne prístupy. Rovnako sa tiež nazdávame, že dôraz len na život človeka neladí s prínosom environmentálnej výchovy, v ktorej je podľa Kelcovej (2009) cieľom z hľadiska postojov a hodnôt dosiahnuť vnímanie života (vo všeobecnosti) ako najvyššej hodnoty.

Domnievame sa, že etickú výchovu je užitočné obohatiť o projektové vyučovanie, ktoré učí spolupráci, kritickému mysleniu, zodpovednosti a zameranosti na problém. Žiaci a žiačky tak v skupinách môžu spolupracovať na riešení lokálneho environmentálneho problému ako je napríklad nelegálna skládka odpadu, osвета v prípade triedenia odpadu, starostlivosť o zvieratá a pod. Na hodinách etickej výchovy je možné obohatiť diskusiu aj o otázky environmentálnej etiky (ako sú napríklad rôzne prístupy k environmentálnej etike – antropocentrizmus, biocentrizmus, ekocentrizmus, pathocentrizmus, etika vo vzťahu ku zvieratám a podobne)⁴. V nadväznosti na to je tiež možné využiť aktivity ako riešenie reálnych alebo fiktívnych morálnych dilem týkajúcich sa environmentálnych problémov, ktoré vedú k zlepšeniu schopností analýzy, komunikácie, argumentácie a kritického myslenia žiakov a žiačok.

Námety na konkrétne aktivity rozvíjajúce environmentálne povedomie prostredníctvom predmetu etická výchova je možné nájsť v nasledujúcom texte. Niektoré z aktivít boli prezentované aj v záverečných prácach študentiek etickej výchovy pod vedením Barbory Baďurovej⁵.

---

⁴ K problematike environmentálnej etiky a výchovy pozri napr. *Environmentálna etika a výchova* (Baďurová, 2015).

⁵ Predovšetkým v diplomových prácach u študentiek R. Mistíková, M. Gondášová, J. Jarotová, ktoré boli zamerané na možnosti začlenenia problematiky environmentálnej etiky a výchovy do vyučovania etickej výchovy.

2 NÁMETY NA AKTIVITY PRE ZAČLENENIE ENVIRONMENTÁLNEJ VÝCHOVY DO VYUČOVANIA ETICKEJ VÝCHOVY

2.1 NÁMETY PRE 5. ROČNÍK

ETICKÉ ASPEKTY OCHRANY PRÍRODY

- vytváranie etického vzťahu k prírode

Témy

-príroda a jej súčasti

-ohrozené druhy

-možnosti ochrany prírody

- **Všeobecný cieľ:** Viesť žiakov k uvedomeniu si hodnoty prírody a potreby jej ochrany.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať súčasti prírody, ktoré sú ohrozené ľudskou činnosťou (poznať ohrozené, vymierajúce druhy)
- **Afektívny cieľ:** Pozitívne hodnotiť ochranu prírody, pozitívne hodnotiť jednotlivé súčasti ekosystémov i prírodných celkov.
- **Konatívny cieľ:** Realizovať aktivity smerujúce k ochrane prírody.

AKTIVITY

Ekohra – pavučinky

Pomôcky: dlhý motúz v klobku

Priebeh:

Pre motiváciu a vzbudenie záujmu o aktivitu žiakom môžeme najprv ukázať obrázok s námetom pavučiny, prepojenosti súčastí prírody. Napríklad:

http://az616578.vo.msecnd.net/files/2016/10/08/636115293294120486217796500_emaze.com.jpg

Stručne diskutujeme o ich názoroch čo podľa nich tento obrázok vyjadruje. Následne prejdeme k samotnej aktivite – tvorbe pavučiny.

Cieľom aktivity je uvedomiť si, že medzi jednotlivými zložkami prírody existujú krehké vzťahy, ktoré je potrebné chrániť a udržiavať, pretože sa môžu ľahko zničiť. Žiaci sedia v kruhu, učiteľ drží kľbko a podá inštrukcie k aktivite. Žiak, ktorý drží v ruke kľbko, má povedať, čím je a čo potrebuje k životu. Každý, kto niečo povie, obtočí si nitku kľbka okolo prsta a posunie/hodí kľbko ďalej. Začína učiteľ/ka, napr. vetou: „Som orol a k životu potrebujem malé hlodavce.“ Podá kľbko žiakovi, ten je teraz malý hlodavec a má povedať, čo potrebuje k životu on. Hra pokračuje, kým sa nevytvorí medzi žiakmi pavučina, ktorá reprezentuje vzťahy v prírode. Potom príde učiteľ/ka, vezme do rúk nožnice a žiakom povie, že nožnice znamenajú činitele, ktoré ničia prírodu a všetky jej súčasti. Následne pavučinu prestrihne a celý motúz spadne na zem. (Pavlovová, 2004)

Tipy na reflexiu:

Ako súvisí obrázok, ktorý sme si ukázali na začiatku s tým, čo sme robili na hodine?

Všimli ste si prepojenosť jednotlivých vecí v prírode?

Ako pôsobí zmena jednej zložky prírody na druhú?

Ako pôsobí zánik jednej časti prírody na ďalšie jej časti – živočíchov a rastliny, ktoré v nej žijú?

Kto alebo čo môže spôsobiť zmenu alebo zánik? Ako?

Dá sa tomu nejako zabrániť?

Čo je potrebné urobiť?

Hodnotová reflexia:

- Majú jednotlivé súčasti prírody hodnotu?
- Má príroda ako celok hodnotu?
- Ako by ste inými výrazmi vyjadrili, že má hodnotu?
- Pre koho má príroda hodnotu?
- Má príroda hodnotu len pre človeka?
- Prečo je potrebné chrániť jednotlivé súčasti prírody?
- Na čo je dobrý napríklad orol?
- Na čo je dobrý strom?
- Prečo by sme ich mali chrániť?

Zdroj: PAVLOVOVÁ, Z. 2004. Environmentálna výchova v etike. Prešov : Metodicko-pedagogické centrum v Prešove, 2004. 35 s. ISBN 80-8045-361-6.

POZNANIE A POZITÍVNE HODNOTENIE SEBA

– poznanie svojich postojov názorov na environmentálne problémy, otázky

Témy:

- kto som a aké je moje miesto v prírode
- aký je môj vzťah k rôznym súčastiam prírody

- **Všeobecný cieľ:** Viest' žiakov k poznaniu seba samého, poznaniu svojich postojov k environmentálnym otázkam, uvedomeniu si hodnoty prírody a potreby jej ochrany.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať vlastné postoje k jednotlivým súčastiam prírody, k environmentálnym otázkam.
- **Afektívny cieľ:** Pozitívne hodnotiť seba, chápať svoje miesto v prírode, poznať svoje názory na prírodu.
- **Konatívny cieľ:** Realizovať aktivity smerujúce k sebazpoznaniu a ochrane prírody.

AKTIVITY

Príroda okolo nás

Priebeh aktivity:

Žiakov vezmeme na prechádzku do blízkej prírody, okolia školy, parku, záhrady. Poprosíme ich, aby na 3 minúty zavreli oči a vnímali vône a pachy okolo seba. Potom im povieme, aby sa 3 minúty dotýkali vecí okolo seba (zem, kamienky, stromy, listy, tráva). Ďalšie 3 minúty sa majú žiaci započúvať do zvukov okolo nich. Nakoniec sa 3 minúty pozerajú po okolí. Napokon im dáme za úlohu nájsť predmet, ktorý ich najviac zaujal (kamienok, list, tráva) a vložiť si ho do ruky.

Pokiaľ nemôžeme ísť von môžeme si pripraviť vzorky a prípadne aj obrázky rôznych prírodnín. Napríklad:

<http://fotky.sme.sk/foto/85153/vyrezavany-kamienok?type=v&x=650&y=487>

Žiakom môžeme tiež pustiť zvuky lesa napríklad

<https://www.youtube.com/watch?v=aiAmAcaDQrM>

Tipy na reflexiu:

Aké vône, pachy, zvuky, farby a tvary ste vnímali najintenzívnejšie?

Čo sa vám najviac páčilo?

Čo sa vám naopak nepáčilo?

Čo by ste mohli zlepšiť?

Čím vás upútal predmet, ktorý ste si priniesli?

Na čo je dobrý predmet, ktorý ste si vybrali?

Prečo je dôležitý?

V čom je jedinečný?

Aké má pozitívne vlastnosti?

Žiaci opíšu ako predmet s nimi súvisí – v čom sú si podobní vo vlastnostiach a schopnostiach. Aké vlastnosti naopak má a oni nemajú a chceli by mať.

Aké vlastnosti zase oni majú a chcel by ich mať ich (personifikovaný) predmet ak by vedel rozprávať a mohol si zobrať 3 ich vlastnosti.

Žiakov sa tiež môžeme spýtať - ktoré časti prírody sú im, podľa nich, podobné a v čom.

Diskutujeme tiež, prečo a ako by sme mali chrániť tieto časti prírody a ako by sme mohli zlepšiť stav nášho okolia.

POZNANIE A POZITÍVNE HODNOTENIE DRUHÝCH

- poznanie názorov druhých a rešpektovanie ich postojov, schopností, vlastností, poznanie súčastí prírody a ich pozitívne hodnotenie

Témy:

- poznanie ľudí okolo seba a poznanie a rešpektovanie ich názorov aj k environmentálnym otázkam

- **Všeobecný cieľ:** Viesť žiakov k poznaniu druhých, poznaniu postojov druhých k environmentálnym otázkam, uvedomeniu si hodnoty prírody a potreby jej ochrany.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať postoje druhých ľudí k jednotlivým súčasťam prírody, k environmentálnym otázkam.
- **Afektívny cieľ:** Pozitívne hodnotiť druhých, chápať ich miesto v prírode, poznať ich názory na prírodu.
- **Konatívny cieľ:** Realizovať aktivity smerujúce k poznaniu druhých a ochrane prírody.

AKTIVITY

Obľúbené/ neobľúbené zvieratá

Žiaci si posadajú do kruhu. Jeden z nich povie nejaké zviera, ktoré nemá rád, nepáči sa mu a dôvod prečo. Žiak po jeho pravici povie dôvod, prečo by mal mať spomenuté zviera rád, prečo by mal uznávať jeho hodnotu.

Napríklad: „Nemám rád pavúka, lebo je škaredý“. „Pavúka by si mal mať rád, lebo zabezpečuje rovnováhu v prírode. Pomáha zabrániť premnoženiu niektorého hmyzu.“. Pre priebeh aktivity tiež môžeme využiť encyklopédie zvierat, kde si žiaci môžu prečítať potrebné informácie.

Aktivitu môžeme aj modifikovať. Môžeme použiť obrázky zvierat, ktoré sú často neobľúbené, z ktorých si žiaci vyberú a opíšu svoj postoj k nemu – napríklad nepáči sa im, lebo je slizký, ale zároveň budú musieť vymyslieť (naštudovať si v encyklopédií, na internete) pozitívne hodnotenie daného zvierat'a (aspoň 5 vlastností), prečo je užitočné, čo je na ňom výnimočné, dobré a odprezentovať to.

Napríklad obrázky ako:

<http://weknowyourdreams.com/image.php?pic=/images/spider/spider-02.jpg>

http://www.nahuby.sk/images/fotosutaz/2009/07/28/yarka_petrlikova_164644.jpg

http://i.dailymail.co.uk/i/pix/2016/03/08/10/31FB575A00000578-3481856-image-a-11_1457432842913.jpg

Hodnotová reflexia:

Všímame si hneď na prvý pohľad hodnotu prírody?

Všímame si krásu prírody?

Je každý živý tvor hodnotný a významný? Prečo? Čo vyplýva z toho, že má hodnotu?

K akému konaniu/ postoju by nás to malo viesť?

Môžeme mať nejaké zvieratá radi, vnímať, uznávať jeho hodnotu aj keď sa toho bojíme?

Môžeme mať úctu k niektorým zvieratám aj keď sa nám nepáčia, sú nám odporné?

Prípravy na hodinu:

Tematický celok: Etické aspekty ochrany prírody		Učivo: Dôležitosť ochrany prírody z hľadiska prosociálnosti	Cieľ: Žiak pozná možnosti ochrany prírody. Žiak si uvedomuje dôležitosť prírody.	
Pomôcky: notebook, pesnička, papier, pero				
Čas	Pomenovanie pedagogickej situácie	Učebné požiadavky	Sada učebných úloh	Priebeh pedagogickej situácie
10 m.	Pesnička	Žiak si uvedomuje hodnotu prírody.	Dobrý deň, pamätáte si čo bolo témou minulej hodiny? Dnes by sme sa zamerali na dôležitosť ochrany prírody. Na začiatku by som vám chcela pustiť pesničku, ktorú určite mnohí z vás počuli. Dostane aj text piesne. Čo bolo témou tejto pesničky? Čo myslíte, prečo si spevák zvolil túto tému? Prinútila vás pesnička zamyslieť sa nad stavom prírody? Prečo? Myslíte si, že je dôležité, aby sa každý z nás zapájal aktívne do ochrany prírody? Prečo?	Žiaci sedia. Pustím im pesničku od Michaela Jacksona - Earth song (Např. https://www.youtube.com/watch?v=XAi3VTSdTxU) a rozdám im texty tejto piesne (např. http://www.supermusic.sk/skupina.php?idpiesne=86844&sid=).
15 m.		Dobří a zlí ľudia	Žiak pozná možnosti ochrany prírody. Žiak pozná negatívne dôsledky človeka na stav životného prostredia.	Počuli speváka, ktorí urobil niečo preto, aby pôsobil na človeka a jeho postoj k prírode. Robíte aj vy niečo preto, aby ste prírodu chránili? Alebo vám je ľahostajná? Určite sa nájdú medzi vami aj zástancovia prvej aj druhej myšlienky. Preto vás teraz rozdelím do dvoch skupín. Prvá skupina bude predstavovať ochranárov ľudí, ktorí prírodu chránia. Úlohou tejto skupiny bude vypísať všetky možnosti ochrany prírody. Druhú skupinu budú tvoriť odporcovia - ľudia, ktorí ochranárov kritizujú a prírode

15 m.	<p>Rébusy</p>	<p>Žiak si uvedomuje dopad ľudskej činnosti na stav životného prostredia. Žiak pozná možnosti ochrany prírody.</p>	<p>ublížujú. Táto skupina bude spisovať všetky negatívne aktivity, ktoré majú zlý vplyv na stav prírody. Vaše práce budeme potom prezentovať pred tabuľou. Čoho bolo viac? Možností ako chrániť prírodu, alebo možností ako jej ublížiť? Čo si myslíte, prečo je to tak? Dá sa s tým niečo urobiť? Čo?</p>	<p>prezentovať pred tabuľou.</p>
5 m.	<p>Záver a zhodnotenie hodiny</p>		<p>Dozvedeli sme sa, že niektoré vplyvy ľudskej činnosti prírode škodia, iné pomáhajú. Teraz dostanete do dvojíc rébusy. Pokúsite sa ich rozlúštiť. Každý rébus v sebe obsahuje určitý živý organizmu. Vašou úlohou bude po vylúštení vypísať čo najviac možností, ako sa dá tomuto živému organizmu pomôcť. Bolo ťažké vymyslieť možnosti ochrany vášho živého organizmu? Prečo? Venovali by ste sa takejto aktivite aj vo vašom voľnom čase? Prečo?</p> <p>Čo bolo témou dnešnej hodiny? Dozvedeli ste sa niečo nové? Čo vás najviac zaujalo? Je dôležité chrániť prírodu? Prečo? Aké sú naše možnosti pri ochrane prírody?</p> <p>Ďakujem vám za dnešnú aktivitu a prajem vám príjemný zvyšok dňa. Som s vami veľmi spokojná.</p>	<p>Žiaci dostanú do dvojíc rébusy, v ktorých budú zašifrované určité živé organizmy (les, lesná zver, sýkorky, zatúlaný pes, rybník...). Ich úlohou bude vymyslieť čo najviac možností, ako by sa dalo danému živému organizmu pomôcť.</p>

2.2 NÁMETY PRE 6. ROČNÍK

KOGNITÍVNA A EMOCIONÁLNA EMPATIA

- empatia aj vo vzťahu k iným živočíšnym druhom

Témy

- čo je to empatia, empatia ako pojem, príbuzné pojmy
  - empatia vo vzťahu k iným ľuďom
  - empatia vo vzťahu k zvieratám
  - empatia k prírode
- **Všeobecný cieľ:** Viesť žiakov k empatii nielen voči iným ľuďom ale aj voči súčasťam prírody.
  - **Kognitívny cieľ:** Vedieť čo je to empatia, sympatia, súcitiť, vcítenie sa apod.
  - **Afektívny cieľ:** Vedieť sa vcítiť do druhého človeka, zvierat'a.
  - **Konatívny cieľ:** Realizovať aktivity smerujúce k empatii voči iným ľuďom, ale i zvieratám.

AKTIVITY

Ako to vyzerá vo veľkochovoch

Pomôcky:

veku primerané videá z veľkochovov a iných foriem chovu, veľké papiere, farebné fixky, obrázky zvierat

Priebeh:

Cieľom aktivity je oboznámiť žiakov so životnými podmienkami hospodárskych zvierat vo veľkochovoch. Žiaci sedia v kruhu. Učiteľ/ka začne diskusiu o tom, čo sú to hospodárske zvieratá a aké sú v našich podmienkach chované. Učiteľ/ka zistí vedomosti o intenzívnom poľnohospodárstve a podmienkach chovu hospodárskych zvierat. Učiteľ/ka sa so žiakmi porozpráva o pojmoch ako veľkochov, názvy vyšľachtených zvierat v nich chovaných (nosnica, dojnica, brojler) a účel ich chovu (ak nebudú vedieť, objasní im ich).

Učiteľ/ka pustí videá z internetu (primerané veku žiakov) zamerané na problematiku.

Napríklad videá:

- <https://www.youtube.com/watch?v=xIVvbpGvJ5w> – chov sliepok vo veľkochove
- <https://www.youtube.com/watch?v=gZLIQqlP6GA> – chov nosníc v rôznych typoch chovov
- <https://www.youtube.com/watch?v=WE8nVyEK84I> – chov prasiat dokument ČT
- https://www.youtube.com/watch?v=e_7IvPeGKb0 – chov prasiat aj v ekologickom poľnohospodárstve dokument ČT

Nasleduje riadená diskusia o veľkochovoch, podmienkach na život zvierat v nich chovaných a ich dopade na životy zvierat. Učiteľ/ka dá žiakom priestor na vyjadrenie svojho názoru, povie im fakty podmienkach vo veľkochovoch. (Kolesár – Konečná, 2005)

Ďalšia úloha - žiaci si vyžrebujú z vybraných obrázkov zvierat do dvojice alebo menšej skupiny jeden. Na obrázku je vždy určitý druh hospodárskych zvierat.

Napríklad:

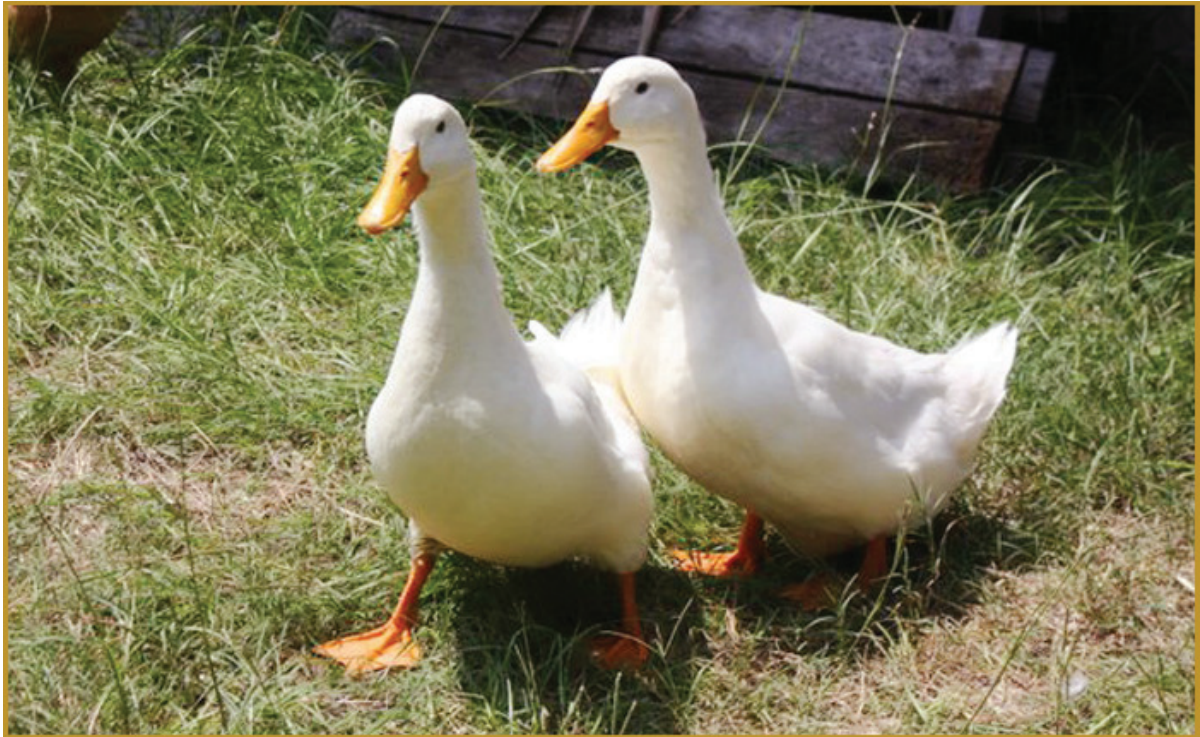

<http://www.aspca.org/sites/default/files/farm-theme-right-side-375x245.jpg>

http://www.aspca.org/sites/default/files/blog_our-predictions-for-farm-animals_122915_facebook.jpg

<http://www.floridaagmuseum.org/images/farmanimals/ducks.jpg>

Úlohou pre žiakov je vo dvojiciach alebo menších skupinách nakresliť poster zameraný na problematiku etického rozmeru chovu zvierat. Majú za úlohu vymyslieť meno zvieratá a opísať jeho život - ako v dobrých, tak aj v nevhodných podmienkach. Žiaci prostredníctvom posteru porovnávajú vhodné a nevhodné podmienky chovu vybraných zvierat a odprezentujú ho pred spolužiakmi. Pri prezentácii by malo byť uvedené aj ako sa zvieratá cítia (sú napríklad apatické, nešťastné, trpia, cítia bolesť, strach, alebo naopak sú šťastné, spokojné a pod.). Následne žiaci vedú diskusiu o možnosti zlepšenia chovu zvierat.

Zdroj: KOLESÁR, R. – KONEČNÁ, R. 2005. *Hospodárske zvieratá. Chceme ich poznať?* [online]. 2015. Dostupné na internete: http://www.zelenaskola.sk/files/Publikacia_-_hospodarske_zvierata_-_chceme_ich_poznat_.pdf

Reflexia sa zameriava na empatiu voči zvieratám:

Dokážu aj zvieratá cítiť radosť, bolesť, smútok, strach?

Je možné sa do nich jednoducho vcítiť?

Dokázali ste podľa videí odhaliť či sú šťastné alebo iné ich pocity?

Ako sa asi cítia zvieratá vo veľkochovoch?

Ako sa cítite, keď vidíte, že nejaké zviera trpí?

Je správne podporovať veľkochovy?

Ako môžu ľudia zlepšiť podmienky zvierat?

Ako môžeme zlepšiť ich podmienky my ako možní spotrebitelia alebo aktivisti?

POZITÍVNE VZORY SPRÁVANIA V HISTÓRII A V LITERATÚRE

- pozitívne vzory správania vo vzťahu k prírode

Témy

- rôzne osobnosti z oblasti environmentálnej etiky v histórii
- literárne diela zamerané na prírodu, environmentálnu problematiku

- **Všeobecný cieľ:** Viesť žiakov k poznaniu osobností významných pre environmentálnu etiku v minulosti a poznaniu literárnych diel zameraných na environmentálnu problematiku, ktoré budú chápať ako vzory.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať osobnosti environmentálnej etiky v minulosti. Poznať literárne diela zamerané na ochranu prírodu.
- **Afektívny cieľ:** Pozitívne hodnotiť osobnosti aktívne v oblasti ochrany prírody, literárne diela zamerané na prírodu.
- **Konatívny cieľ:** Motivovať žiakov k čítaniu literatúry zameranej na prírodu. Motivovať ich k vyhľadávaniu informácií o osobnostiach environmentálnej etiky.

AKTIVITY

Albert Schweitzer, jeho život a myšlienky.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/42/Albert_Schweitzer_1955.jpg/220px-Albert_Schweitzer_1955.jpg

Odporúčame doniesť knižku A. Schweitzer- *Náuka úcty k životu* a prečítať si časti z nej.
Diskutovať o myšlienkach v knihe ako:

- *Som život, ktorý chce žiť uprostred života, ktorý chce žiť.*
- *Keď človek začne premýšľať o sebe a o svojom vzťahu k ostatným, uvedomí si, že človek ako taký je mu rovný a že je jeho blížnym.*
- *Iba etika spätá s pozitívnym vzťahom k svetu môže byť prirodzená a úplná.*
- *Napadne nám, že sa etika netýka len ľudí, ale i ostatných živých tvorov. Tí predsa majú s nami spoločné to, že tužia po dobrom údele, znášajú bolesť a majú hrôzu zo záhuby.*
- *Myslenie nemôže inak než uznať, že dobrotivé správanie sa k tvorom je prirodzenou požiadavkou etiky.*
- *Podstata dobra je: udržať život, podporovať život, doviest' život k jeho výšinám.*
- *Podstata zla je ničiť život, škodiť životu, brániť životu vo vývoji.*
- *Základným princípom etiky je teda úcta k životu.*
- *Tak ako sa gazdiná, ktorá vydrhla miestnosť, stará, aby boli zavreté dvere, len aby nimi nevbhol pes a neznehodnotil stopami svojich labiek vykonanú prácu, tak aj náboženský a filozofický myslitelia dbali na to, aby im v etike nepobiehali žiadne zvieratá.*
- *Človeku s nedeformovanou citlivosťou sa javí úplne prirodzené, že má zľutovanie so všetkými živými bytosťami.*

Reflexia:

Čo dané myšlienky vyjadrujú?

Ako sa asi viažu s problematikou životného prostredia a s etikou?

Ako ich môžeme pretaviť do bežného života?

Prečítajte si životopis autora.

Napríklad:

Albert Schweitzer

Narodil sa 14. januára 1875 v Kaisersbergu v Hornom Alsasku. Pochádzal z hudobne nadanej rodiny, bol najstarším synom evanjelického pastora. Vyštudoval filozofiu, teológiu a medicínu.

Bol to významný lekár, čestný doktor mnohých univerzít, držiteľ mnohých ocenení, titulov, rádov, čestných občianstiev a hlavne ocenenia najvyššieho -Nobelovej ceny mieru z roku 1952.

Je tvorcom tzv. náuky úcty k životu, ktorá bola jeho celoživotným krédom . Okrem toho bol známy i svojimi organovými koncertmi a upútal tiež svojimi náboženskými, teologickými predstavami, či hudobnými a literárnymi dielami.

Nesúhlas a kritiku vyvolalo medzi jeho známymi a priateľmi jeho rozhodnutie, keď sa v roku 1905 odhodlal ako 30 ročný doktor filozofie a docent teológie štrasburskej univerzity, že bude študovať medicínu.

Schweitzer mal vtedy za sebou už mnoho odborných filozofických a teologických prác, bol nielen známym kazateľom, ale aj organistom - niektorí znalci ho dodnes považujú za najvernejšieho interpreta Bachovej hudby.

Napriek prekážkam, svoje rozhodnutie zrealizoval a vedený svojim vnútorným hlasom a súcitom k trpiacim sa v roku 1911 prihlásil k Parížskej misijnej spoločnosti a rozhodol sa pracovať ako dobrovoľný lekár v Gabune v Afrike. Vďaka svojej obdivuhodnej obetavosti a trpezlivosti tu dokázal pracovať v najťažších podmienkach, neúnavne liečil napriek nedostatku liekov, materiálu, hladu. Väčšinu potrebných peňazí získaval sám svojimi knihami, prednáškami a koncertami v Európe i Amerike a vďaka nim i pomoci podporovateľov sa mu podarilo postaviť v Lambaréné nemocnicu a neskôr i osadu pre postihnutých malomocenstvom.

Uprostred prvej svetovej vojny, po hlbokom kritickom rozbere súčasnej bezvýhodiskovosti etiky moderného človeka, dochádza Schweitzer k formulácii nového chápania etiky – tzv. filozofie úcty k životu. Podľa tejto teórie je človek mravný iba vtedy, ak mu je každý život - aj život zvieratá a rastliny - posvätný a ak pomáha každému životu, ktorý je ohrozený a je v núdzi. Oprávnená je len univerzálna etika pocitu zodpovednosti, rozšírená do priestoru bez hraníc voči všetkému živému. Žiadny život nesmie byť zničený zbytočne a svojvoľne, ak má byť nejaký obetovaný, tak len z dôvodu nevyhnutnosti. Iba v takomto prehĺbení etických prvkov vidí Schweitzer cestu späť ku kultúre, ktorá môže svetu priniesť skutočný mier.

Počas štúdií sa oženil a po získaní doktorátu odišiel aj so svojou manželkou H. Bresslauovou do Afriky. Aj na tomto mieste pokračoval v písaní svojich diel. Zomrel ako 90-ročný, v Lambaréne, kde je aj pochovaný.

Dva roky po udelení Nobelovej ceny mieru pohla svetom jeho výzva odhaľujúca pravdu o nebezpečenstve pokusov s nukleárnymi zbraňami, v ktorej realisticky líči hrôzu, ktorá by čakala ľudstvo v atómovej vojne.

Odkaz A. Schweitzera je nesmierne aktuálny aj dnes.

Zdroj: http://rusnak.truni.sk/prednasky/politika/Schweitzer/PPTX-PDF/Albert_Schweitzer.html

Nájdite na internete video o jeho živote (napr. <https://www.youtube.com/watch?v=ojdNqRD1Cl4>), informácie o ňom a diskutovať o jeho myšlienkach a jeho živote.

Reflexia:

Diskutujte, prečo by mal byť A. Schweitzer našim vzorom.

Prečo by mal byť A. Schweitzer našim vzorom?

Ktoré z jeho myšlienok by sme mohli uplatniť vo svojom živote?

POZITÍVNE VZORY V KAŽDODENNOM ŽIVOTE

- pozitívne vzory správania vo vzťahu k prírode v súčasnosti

Témy

- čo znamená byť vzorom

- kto je to pozitívny vzor

- rôzne osobnosti z oblasti environmentálnej etiky, environmentálni aktivisti z nášho okolia

- **Všeobecný cieľ:** Viest' žiakov k poznaniu osobností významných pre environmentálnu etiku, environmentálnych aktivistov ktoré budú chápať ako vzory.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať osobnosti environmentálnej etiky, environmentálnych aktivistov.
- **Afektívny cieľ:** Pozitívne hodnotiť osobnosti aktívne v oblasti ochrany prírody.
- **Konatívny cieľ:** Motivovať žiakov vyhľadávaniu informácii o osobnostiach environmentálnej etiky, súčasných environmentálnych aktivistov.

AKTIVITY

Osobnosti prospešné pre prírodu

Úlohou každého zo žiakov je nájsť osobnosti z oblasti environmentálneho aktivizmu súčasnosti vo svete, na Slovensku, vo vlastnom meste, obci.

Každý žiak si vopred pripraví prezentáciu o jednej osobnosti. Zistí informácie o jeho živote a aktivitách. Následne budú žiaci diskutovať, prečo by mali byť našimi vzormi a ako by sme sa aj my mohli stať pozitívnym vzorom pre iných.

Vhodné je tiež pozvať osobnosti – environmentálnych aktivistov z nášho okolia na besedu so žiakmi.

http://www.samorasty.sk/pic/webeditor/saniga_autor_kontakt.jpg

(Na obrázku je napríklad slovenská osobnosť Miroslav Saniga, o ktorej môžeme žiakom odprezentovať aj video <https://www.youtube.com/watch?v=HwaV5b2mTDE>)

Reflexia:

V čom sú tieto osobnosti výnimočné?

V čom sa nám naopak podobajú?

Ako pomáhajú prírode?

Prečo by sme ich mali nasledovať?

Môže byť každý raz takýmto vzorom?

Komu a ako môžeme byť vzorom my?

2.3 NÁMETY PRE 7. ROČNÍK

BYŤ SÁM SEBOU, VEDIEŤ OBHÁJIŤ SVOJE PRÁVA A NÁZORY

– sebaopoznanie a kultivovaná argumentácia, prezentácia svojich názorov

Témy:

- čo znamená byť sám sebou
- ako prezentovať svoje názory a počúvať ostatných

- **Všeobecný cieľ:** Viesť žiakov k poznaniu seba samého, poznaniu svojich postojov k environmentálnym otázkam, uvedomeniu si hodnoty prírody a potreby jej ochrany a vedieť ich argumentačne zdôvodniť.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať vlastné postoje k jednotlivým súčasťam prírody, k environmentálnym otázkam a vedieť ich argumentačne zdôvodniť
- **Afektívny cieľ:** Pozitívne hodnotiť seba, chápať svoje miesto v prírode, poznať svoje názory na prírodu.
- **Konatívny cieľ:** Realizovať aktivity smerujúce k diskusii o ochrane prírody.

AKTIVITY

Bremeno

<http://www.lovingenergies.net/gfile/75r4!-!GJMDEK!-!zrzor45!-!JQSEOPJQ-DQSN-HSJN-NRJK-QHISIMDQDNSL/burden.jpg>

Pomôcky: papieriky s názvami úloh, stolička/lavica (podľa veku)

Žiaci stoja v kruhu. Každý žiak dostane jeden malý papierik, na ktorom je napísané, akú úlohu hrá v nasledujúcej aktivite (rastlina, bylinožravec, mäsožravec, človek). Pre aktivitu je potrebné, aby boli najviac zastúpené rastliny, bylinožravce a mäsožravce a ľudstvo predstavovali dvaja žiaci. Keď každý pozná svoju úlohu, učiteľ začína rozprávať príbeh:

„Povieme si príbeh o vzniku sveta. Na začiatku bolo more. Potom prišli rastliny a tvorili na Zemi jeden celok, rastliny postavte sa k sebe a chytte sa za ruky.“

(Všetky rastliny prídu do kruhu a chytia sa za ruky.)

„Potom sa vytvorili jednotlivé formy živočíchov, ktoré sa živili rastlinami – nazývali sa bylinožravce, bylinožravce sa postaví pomedzi rastliny a chytia sa s nimi za ruky.“

(Prídu žiaci – bylinožravce a zamiešajú sa medzi rastliny, všetci sa chytia za ruky.)

„Neskôr pribudli mäsožravce, mäsožravce sa prepletú medzi ostatných a chytia sa za ruky.“

(Prídu mäsožravce a pripoja sa do kruhu.)

„Nakoniec prišiel človek, pre ktorého rastliny a živočíchy znamenajú život, ľudia sa pridajú k ostatným.“

(Prídu poslední dvaja žiaci – ľudia a pripoja sa k ostatným do kruhu, všetci sa držia za ruky.)

Aktivita pokračuje:

„Zem sa otáča. Ale človeku bolo málo to, čo mal. Chcel ešte viac. Vymýšľal, až začal vyrábať, čo potreboval. Tak vznikli továrne. Ale človek to celkom nedomyslel. Začal vypúšťať do vody, pôdy, vzduchu čosi, čo škodilo. Zbral na seba bremeno. Zbral na seba bremeno a spolu s ním držia toto bremeno všetky živé tvory na Zemi, chytte teda toto bremeno všetci.“

(Učiteľ prinesie stoličku alebo lavicu a všetci žiaci ju držia nad hlavami.)

„Lenže pôda už bola taká zničená, že to oslabilo rastliny a začali umierať, preto rastliny pustia bremeno a opúšťajú kruh.“

(Žiaci – rastliny opustia kruh.)

„Bylinožravce, ktoré stratili svoju potravu začali hynúť.“ (Bylinožravce sa pridajú k rastlinám mimo kruh.)

„mäsožravce nemali čo jesť, pretože odumreli rastliny aj bylinožravce, preto aj oni vyhynuli.“ (Odídu mäsožravce.)

„Bremeno, ktoré si človek vytvoril sám, aby mu ho pomohli držať aj ostatné živé tvory, drží nakoniec len on sám.“ Stoličku alebo lavicu zostanú držať poslední dvaja žiaci predstavujúcu ľudí. Učiteľ ich nechá držať chvíľu dlhšie, aby ich aspoň trochu začali bolieť ruky.

Reflexívne otázky:

Dokedy podľa vás udrží ľudstvo bremeno, ktoré si samé vytvorilo?

Nespadne ľudstvu nakoniec a nezničí ho

Keďže sme aj my súčasťou ľudstva, čo by sme podľa vás mohli urobiť, aby sme udržali prírodu?

Napadajú vám ešte nejaké ďalšie aktivity, ako ochrániť prírodu a zvieratá v nej?

(Ivanová – Lencz, 2002)

Zdroj: IVANOVÁ E. – LENCZ L. 2002. Metodický materiál III. k predmetu Etická výchova. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2002. 115 s. ISBN 80-85185-78-4

ETICKÉ ASPEKTY VZŤAHU K VLASTNEJ RODINE

Témy:

- pojem rodina, čo znamená byť rodinou
- kto je členom našej rodiny
- rodiny iných biologických druhov
- tvorí aj príroda veľkú rodinu?

- **Všeobecný cieľ:** Viest' žiakov k poznaniu členov vlastnej rodiny, poznaniu rodiny druhých.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať členov vlastnej rodiny, vrátane domácich zvierat. Poznať ich potreby, vzťah k prírode.
- **Afektívny cieľ:** Pozitívne hodnotiť druhých členov rodiny, chápať ich miesto v rodine.
- **Konatívny cieľ:** Realizovať aktivity smerujúce k podpore členov rodiny (aj domácich zvierat a životného prostredia v okolí vlastnej rodiny).

AKTIVITY

Moja prírodná rodina

http://cdn.littlepups.net/2015/10/03/medium_great-dane-and-animals.jpg

Žiaci budú mať za úlohu pripraviť si projekt a nakresliť vlastnú rodinu (prípadne spraviť koláž z fotografií).

Upozorníme ich na to, že pojem rodina budeme chápať širšie bude zahŕňať všetky bytosti, ktoré sú žiakovi blízke, teda nie len biologickú rodinu, ale aj priateľov, zvieratá (domáce zvieratá, ktoré má alebo chcel by mať, tiež zvieratá, ktoré žijú v okolí ich domu). Mali by tiež opísať prírodné miesta, ktoré majú radi, obľúbený strom a pod.

Žiaci svoje projekty prezentujú na hodine, ostatní sa ich môžu pýtať doplňujúce otázky a následne diskutujú, čo majú spoločné ich prezentácie s inými.

Diskutujeme:

Majú aj zvieratá svoju rodinu? V čom sú iné rodiny iných biologických druhov?

Ako by sa k sebe mali správať členovia rodiny?

Aké ekologické pravidlá existujú vo vašej rodine?

V čom môžu zvieratá obohatiť našu rodinu? Ako môže, naopak, naša rodina pomôcť zvieratám, prírode?

PROSOCIÁLNOŠŤ AKO ZLOŽKA VLASTNEJ IDENTITY

Témy:

- prosociálnosť ako pojem
- aké konanie je prejavom prosociálnosti
- ako prosociálne konať vo vzťahu k prírode

- **Všeobecný cieľ:** Viesť žiakov k prosociálnosti a uvedomeniu si hodnoty prírody a potreby jej ochrany.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať prosociálnosť a chápať ju aj vo vzťahu k jednotlivým súčastiam prírody, k environmentálnym otázkam.
- **Afektívny cieľ:** Pozitívne hodnotiť seba a druhých, pozitívne hodnotiť prírodu.
- **Konatívny cieľ:** Realizovať pomoc druhým ľuďom, ktorých sa dotkli environmentálne problémy, pomoc zvieratám a pod.

AKTIVITY

Kráľovstvo

<http://blogbaladi.com/wp-content/uploads/2015/08/Zbele.jpg>

Žiakov vyzveme, aby si predstavili, že žijú v prostredí, ktoré poznajú (v rieke, jazere, v lese, na lúke, v podzemí). Úlohou žiakov bude podrobne popísať svoje „kráľovstvo“, čo sa im na ňom páči a čo nie. Svoje kráľovstvo potom obrazne znázornia dvojako:

1. „začarované kráľovstvo“- ako vyzerá dnes s jeho kladnými aj zápornými stránkami
2. „odčarované kráľovstvo“- ako by malo, podľa žiakov, kráľovstvo vyzerat'

Svoje práce následne každý žiak odprezentuje pred triedou. Na záver samostatne spíšu zoznam vecí, ktoré sa im v okolí nepáčia. V zozname by mali označiť aj tie, na ktorých sa nejako podieľali.

Reflexia:

Páčilo sa vám v začarovanom kráľovstve?

V ktorom vami nakreslenom kráľovstve by ste chceli žiť a prečo?

Čo musíte urobiť vy preto, aby prostredie, v ktorom žijete, bolo zdravé a upravené?

2.4 NÁMETY PRE 8. ROČNÍK

ZDROJE ETICKÉHO POZNANIA ĽUDSTVA

Témy:

- etika ako pojem
- environmentálna, ekologická etika
- rôzne prístupy k environmentálnej etike a ich princípy

- **Všeobecný cieľ:** Viesť žiakov k poznaniu etických princípov environmentálnej etiky.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať rôzne prístupy k environmentálnej etike – antropocentrizmus a neantropocentrizmus.
- **Afektívny cieľ:** Vedieť vyjadriť postoj k rôznym druhom environmentálnej etiky.
- **Konatívny cieľ:** Snažiť sa uplatniť niektoré z princípov environmentálnej etiky v praxi.

AKTIVITY

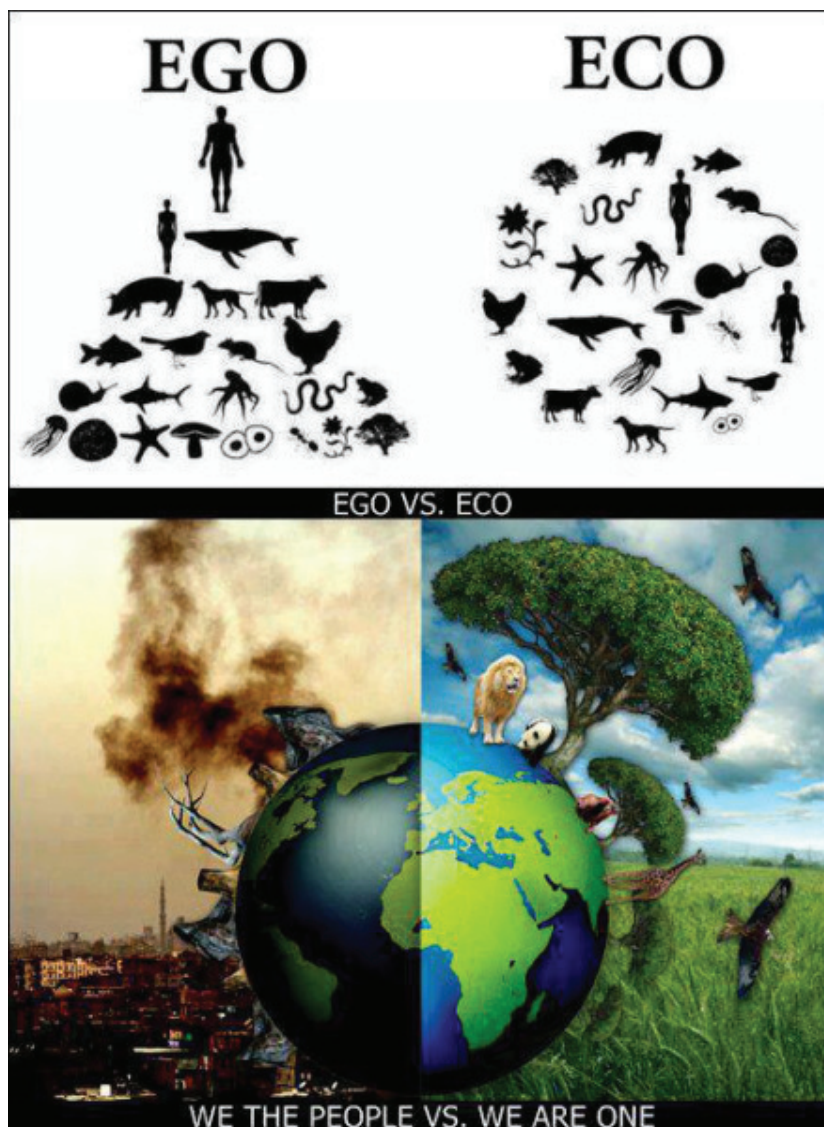
Žiakom vysvetlíme dva hlavné prístupy v rámci environmentálnej etiky:

- *antropocentrizmus*, ktorý sa zameriava len na ochranu človeka a
- *neantropocentrizmus*, ktorý sa zameriava aj na blaho ostatných súčastí prírody.

Dáme im za úlohu nakresliť plagáty k obom smerom a diskutovať o tom, ktorý prístup je lepší a prečo.

Môžeme im prezentovať aj obrázok:

<http://recyclingsustainability4a.weebly.com/uploads/2/7/5/9/27594801/1403243021.jpg>

Reflexia:

V čom je antropocentrizmus lepší?

V čom je horší?

V čom je naopak lepší neantropocentrizmus a v čom je horší?

Ktorý by sa ako dal uplatniť v praxi?

ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

Témy:

- život ako pojem, čo znamená život

- koho život je dôležitý

- život jednotlivca a život na Zemi

- **Všeobecný cieľ:** Viesť žiakov k poznaniu hodnoty života a zdravia a ich vzájomnú závislosť vo vzťahu k prírode.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať, čo je život, čo je zdravie a ako súvisia so životným prostredím.
- **Afektívny cieľ:** Vedieť vyjadriť postoj k rôznym živým organizmom.
- **Konatívny cieľ:** Vedieť uplatniť princípy zachovania života na Zemi v praxi.

AKTIVITY

Začneme brainstormingom, čo pre žiakov znamená život a zdravie, s akými pojmami sa im spája toto slovo.

Žiakom text zameraný na myšlienku biofilie vo vzťahu k pracovnému prostrediu človeka:

Pojem biofilia (biophilia) spopularizoval zakladateľ sociobiológie Edward O. Wilson. Definoval ju ako genetickú, vrodennú potrebu človeka byť v kontakte s prírodou a s ostatnými živými organizmami. V širšom ponímajú majú na intenzitu styku s prírodou vplyv okrem genetiky aj skúsenosť a kultúra. Kontakt s prírodnými prvkami má nepochybne dopad na emocionálnu a fyziologickú pohodu ľudí. Dokázali to mnohé štúdie a experimenty napríklad v zubárskych ordináciách, nemocniciach a iných sterilných, vyslovene neprírodných inštitúciách. Závety štúdií hovoria o tom, že ľudia v prírodnom, zelenom prostredí pociťujú radosť, cítia sa odpočinní a majú nižšiu hladinu stresu. Dokonca sú dlhodobo zdravší a pozitívne naladení. Práca v takýchto priestoroch je motivujúca a ľudia sú spokojnejší.

Ľudia majú prirodzenú tendenciu patriť k nejakej lokalite, konkrétnemu miestu a komunite. Potrebujú prístrešie a súkromie, ale zároveň nechcú byť súčasťou „betónovej džungle“, silno inklinujú k prírodným lokalitám alebo aspoň k zeleni a lesom savany. Avšak aj vnútri urbanizovaného prostredia sa môže nachádzať množstvo prírodných prvkov. V exteriéri administratívnych budov sú to typicky parky, fontánky a jazerá. V interiérovom dizajne kancelárií sa v súčasnosti stále viac využívajú prírodné prvky, prírodu pripomínajúce farby a vzory, izbové rastliny, veľa prirodzeného svetla, otvárateľné okná a výhľad na zeleň. Biofilia hovorí o skutočne živej prírode, nie o tapetách alebo smutne zaprášených umelých stromoch.

Všetka zeleň a príroda pomáhajú relaxovať, psychicky sa zotaviť a poskytnúť istú podvedomú úľavu od denno-denného stresu.

Štúdia „The Economics of Biophilia“ (Ekonomika biofilie) hovorí o tom, že náklady na produktivitu sú až 112-krát vyššie než náklady na energiu. Jeden príklad za všetky: počet hovorov spracovaných za hodinu telefonistami, ktorí mali výhľad na vegetáciu skrz veľké okná, bol omnoho väčší ako počet hovorov odbavených za hodinu zamestnancami bez výhľadu z okna. Prvá skupina spracúvala hovory o 6-7 % rýchlejšie ako druhá.

Zdroj: <http://www.etrend.sk/ekonomika/biofilia-v-modernej-kancelarii.html>

So žiakmi diskutujeme, ako by sme mohli vylepšiť prostredie školy z hľadiska biofilie. Žiaci kreslia návrhy výzdoby interiéru, pomáhajú vyzdobiť triedu.

Reflexia:

Ako sa cítite v prírode?

Ako môžeme zlepšiť prostredie školy a v našom meste?

Prečo je to dobré pre človeka?

Máme myslieť len na blaho človeka?

Ako môžeme zlepšiť prostredie, aby to bolo dobré aj pre iné živé bytosti?

EKONOMICKÉ HODNOTY A ETIKA

Témy

- čo je to ekonomika a s čím súvisí
- aké sú to ekonomické hodnoty, čo je to cena
- ako súvisia ekonomické hodnoty s etikou a environmentálnou etikou

- **Všeobecný cieľ:** Viesť žiakov k poznaniu hodnoty prírody a ekonomických hodnôt.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať čo sú to ekonomické hodnoty a ako súvisia so životným prostredím.
- **Afektívny cieľ:** Vedieť vyjadriť postoj k cene rôznych súčastí prírody, poznať pokuty za chránené druhy.
- **Konatívny cieľ:** Vedieť uplatniť princípy zachovania života na Zemi v praxi.

AKTIVITY

Ekologické reklamy

Pomôcky: papier, farbičky

Cieľom aktivity je, aby si žiaci uvedomili dôležitosť vlastnej aktivity prospešnej pre prírodu. Žiakov rozdelíme do skupín. Každý dostane papier. Ich úlohou bude vymyslieť reklamu na ekologickú problematiku, podnecujúcu prospešné správanie voči prírode, napríklad šetrenie energie.

Žiaci tiež môžu reklamu prezentovať ako scénku.

Reflexia:

Prečo je dôležité šetriť energiu?

Ako je možné šetriť energiu?

Mal by sa každý človek podieľať na šetrení energie?

Pre inšpiráciu môžeme žiakom ukázať niektoré ekologické reklamy a diskutovať o nich, ako napr.:

<http://www.demilked.com/magazine/wp-content/uploads/2014/05/social-advertisement-powerful-ads-38.jpg>

<http://pop.h-cdn.co/assets/cm/15/05/54c7ee1ee9b48 - deer-lg.jpg>

<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/00/23/b9/0023b906f0649b467bb63c9ff629f4c2.jpg>

<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/b8/92/5d/b8925dd7e559cfc4152f4d6a823b0112.jpg>

<http://www.demilked.com/magazine/wp-content/uploads/2014/05/social-advertisement-powerful-ads-11.jpg>

<http://pop.h-cdn.co/assets/cm/15/05/54c7ee2043792 - the-glove-lg.jpg>

https://gradoregon.files.wordpress.com/2010/08/global_warming_psa_time_by_pepey5.jpg

<http://www.demilked.com/magazine/wp-content/uploads/2014/05/social-advertisement-powerful-ads-15.jpg>

<http://www.demilked.com/social-advertisement-powerful-ads/>

2.5 NÁMETY PRE 9. ROČNÍK

MASMEDIÁLNE VPLYVY

Témy:

- čo sú to masmédiá, čo všetko k nim zaradujeme
- akým spôsobom vplyvajú na človeka
- aké sú dobré a zlé vplyvy masmédií aj vo vzťahu k environmentálnej etike, výchove

- **Všeobecný cieľ:** Viesť žiakov k poznaniu hodnoty prírody a ekonomických hodnôt.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať čo sú to ekonomické hodnoty a ako súvisia so životným prostredím.
- **Afektívny cieľ:** Vedieť vyjadriť postoj k cene rôznych súčastí prírody, poznať pokuty za chránené druhy.
- **Konatívny cieľ:** Vedieť uplatniť princípy zachovania života na Zemi a kriticky hodnotiť mediálne produkty.

AKTIVITY

Naša relácia o ekologickom probléme

<http://www.thevipconcierge.com/Content/Uploads/images/UploadedEventPhotos/fc44b7c6-e8a2-449b-b982-87fc693d9093.jpg>

Priebeh:

Na začiatku rozdelíme žiakov do skupín. Následne vyberieme jedného žiaka, ktorý bude predstavovať moderátora. Skupiny žiakov vytvoria otázky ohľadom ekológie. Moderátor otázky zozbiera. Dbáme na to, aby sme otázky nedávali skupine, ktorá ich vymyslela. Pred tabuľu si sadne prvá skupina žiakov, ktorá bude odpovedať na otázky moderátora. Ak vie

odpovedať na otázku, zdvihne ruku. Kto zodpovie správne najviac otázok, postupuje do ďalšieho kola. Vo finále sa stretnú žiaci, ktorí zodpovedali najviac otázok.

Reflexia:

Je dôležité poznať prírodu? Prečo?

Je dôležité ju chrániť?

Ako môžeme aj my prispieť k jej ochrane?

ZDRAVÝ ŽIVOTNÝ ŠTÝL

Témy:

- zdravie ako pojem

- životný štýl a zdravý životný štýl ako pojem

- životný štýl vo vzťahu k prírode, ich vzájomný vzťah

- **Všeobecný cieľ:** Viesť žiakov k poznaniu hodnoty života a zdravia a zdravého životného štýlu a ich vzájomnú závislosť vo vzťahu k prírode.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať čo je zdravý životný štýl a ako súvisia so životným prostredím.
- **Afektívny cieľ:** Vedieť vyjadriť postoj k rôznym aktivitám z hľadiska ochrany prírody a zdravého životného štýlu.
- **Konatívny cieľ:** Vedieť uplatniť princípy zdravého životného štýlu v súlade s prírodou v praxi.

AKTIVITY

Príroda a životný štýl

<http://i.huffpost.com/gen/1266116/images/o-WOMAN-RUNNING-facebook.jpg>

Žiaci si v skupinkách pripravujú projekty zamerané na to ako príroda ovplyvňuje náš zdravý životný štýl (aké aktivity môžeme vykonávať v prírode...) a ako životný štýl človeka ovplyvňuje prírodu.

Prezentujú jednak negatívny vplyv človeka na prírodu, ako i jeho samého, teda negatívny životný štýl, rovnako aj to, ako by to malo byť, pozitívny príklad – rozvíjať človeka, ale aj životné prostredie.

PREHLBOVANIE KOMUNIKAČNÝCH SPÔSOBILOSTÍ

Témy:

- komunikácia ako pojem
- formy komunikácie
- aká je to dobrá komunikácia
- ako vhodne komunikovať, diskutovať, prezentovať argumenty o ekologických problémoch

- **Všeobecný cieľ:** Viesť žiakov k hlbšiemu poznaniu seba samého, poznaniu svojich postojov k environmentálnym otázkam, uvedomeniu si hodnoty prírody a potreby jej ochrany a vedieť ich argumentačne zdôvodniť.
- **Kognitívny cieľ:** Poznať vlastné postoje k jednotlivým súčasti prírody, k environmentálnym otázkam a vedieť ich argumentačne zdôvodniť
- **Afektívny cieľ:** Pozitívne hodnotiť seba, chápať svoje miesto v prírode, poznať svoje názory na prírodu.
- **Konatívny cieľ:** Realizovať aktivity smerujúce k primeranej diskusii o ochrane prírody.

AKTIVITY

Ekologické argumenty

Žiakom predostrieme príbeh zameraný na ekologický problém v ich okolí, pri ktorom sa stretávajú protichodné záujmy rôznych skupín ľudí i súčastí prírody - napríklad určitých podnikateľov, environmentálnych aktivistov, obyvateľov, poslancov, divých a domácich zvierat a podobne.

Môže ísť napríklad o snahu o výstavbu skládky odpadu, ťažbu nerastných surovín, výstavbu vodných elektrární a podobne. Môže ísť o reálny medializovaný problém (napríklad <https://www.aktuality.sk/clanok/258171/na-sturci-po-20-rokoch-tazia-zlato-kremnicania-maju-obavy-a-pripravuju-zalobu-tvrdi-primatorka/>)

alebo vymyslený príbeh, pričom musí byť jasné, kto je za čo zodpovedný a kto má aké záujmy.

Prípadne, pomocou brainstormingu spolu so žiakmi príbeh dotvoríme.

Žiakov rozdelíme do 2 rovnako veľkých skupín a ich úlohou bude doplniť fakty o danom probléme. 1 skupina bude mať za úlohu pripraviť a predniesť argumenty za a druhá skupina argumenty proti. Zástancovia, ako i odporcovia, sa zároveň predstavujú, kto sú a ako to

ovplyvňuje ich stanovisko. Následne budú viesť diskusiu, ku ktorej im dáme základné inštrukcie. Na záver by mali prísť ku konsenzu a nájsť najlepšie riešenie.

Reflexia by mala byť zameraná na to, aby žiaci pochopili dôležitosť kultivovanej diskusie a rozvinuli si schopnosť vypočuť si oponenta bez urážania. Napríklad:

Môžeme spolu dobre vychádzať aj keď máme opačný názor?

Môžeme na základe určitých argumentov zmeniť názor?

Čo je to konsenzus a ako k nemu môžeme dospieť?

Ako môžeme dospieť k dohode, pokojnému riešeniu konfliktov?

Môžeme predniesť iný názor aj bez urážania druhého?

Ako sa líši kultivovaná diskusia od nevhodnej?

LITERATÚRA

- BAĎUROVÁ, B. 2015. *Environmentálna etika a výchova*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. ISBN 978-80-557-0859-1.
- BAĎUROVÁ, B., KALISKÝ, J. 2016. Environmentálna výchova ako prierezová téma v etickej. In: *Prierezové témy v etickej výchove*. Banská Bystrica: Belianum, 2016. ISBN 978-80557-1106-5
- IVANOVÁ E. – LENCZ L. 2002. Metodický materiál III. k predmetu Etická výchova. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2002. 115 s. ISBN 80-85185-78-4
- KALISKÝ, J. 2015. Čo nám dáva príroda? (O antropocentrických východiskách v etickej výchove) In: Krchnák, P. (*Úvahy*) o živote v úcte k životu. Zvolen: FEE TU vo Zvolene. ISBN 978-80-8093-208-4.
- KELCOVÁ, M. 2009. *Environmentálna výchova*. [online] [cit. 2.9.2015] Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Statny-vzdelavaci-program-pre-2-stupen-zakladnych-skol-ISCED-2/Prierezove-temy/Environmentalna-vychova.alej>
- KLIMKOVÁ, A. 2015. *Prípadovosť – komunikácia- ekologická etika*. Košice: UPJŠ, ISBN 978-80-8152-275-8
- KOLESÁR, R. – KONEČNÁ, R. 2005. *Hospodárske zvieratá. Chceme ich poznať?* [online]. 2015. Dostupné na internete: http://www.zelenaskola.sk/files/Publikacia_-_hospodarske_zvierata_-_chceme_ich_poznat_.pdf
- KRIŽOVÁ, O., PODMANICKÝ, I. 2011. *Etická výchova (Vzdelávacia oblasť: Človek a hodnoty)* Príloha ISCED 2. [online] [cit. 2.9.2015] Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/2stzs/isced2/vzdelavacie_oblasti/eticka_vychova_isced2.pdf>
- MILOVÁ, S., MEDAL, R., KLOCOVKOVÁ, J. 2012. Environmentálna výchova a vzdelávanie detí a mládeže – aktuálna situácia na Slovensku. [online] [cit. 2.9.2015] Dostupné na internete: <http://www.iuventa.sk/sk/Vyskum-mladeze/Vyskumy-katalog-dat/2012/Environmentalna-vychova-a-vzdelavanie-deti-a-mladeze-aktualna-situacia-na-Slovensku.alej>
- PAVLOVOVÁ, Z. 2004. *Environmentálna výchova v etike*. Prešov : Metodicko-pedagogické centrum v Prešove, 2004. 35 s. ISBN 80-8045-361-6.
- PUPALA, B. a kol. 1997. *Začínam (sa) učiť zážitkom*. Bratislava, MC a Nadácia Štúdio zážitku, 1997. ISBN 80-967580-5-5.

Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy Slovenskej republiky. 2008. [online]
[cit. 2.9.2015] Dostupné na internete:
http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/isced2_spu_uprava.pdf

Štátny vzdelávací program pre nižšie stredné vzdelávanie – 2. stupeň základnej školy. 2015.
[online] [cit. 2.9.2015] Dostupné na internete:
<<https://www.minedu.sk/data/att/7500.pdf>>

**Názov: ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA ŽIAKOV V PREDMETE ETICKÁ
VÝCHOVA**

Podnázov: Multimediálny didaktický materiál pre učiteľov základnej školy

© **Autorka: Mgr. Barbora Baďurová, PhD.**

Vedúca projektu: Prof. PaedDr. Eva Poláková, PhD.

Recenzentky: PhDr. Andrea Klimková, PhD., PhDr. Monika Šabová, PhD.

Editorka: Mgr. Barbora Baďurová, PhD.

© Obálka: Michaela Šatarová

Náklad: 80 ks

Rozsah: 51 strán, 3,14 AH (1 reálna strana = 1,23NS)

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Edícia: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2017

ISBN 978-80-557-1219-2